

lyen lehetett a szoba, melyben így csinálta magának a halált? A lelki bonyodalmak milyen lángoló és marcangoló iszapjával töltötte tele a négy fal között, hogy a borzalmas tépelődésnek agyat és vért bomlasztó láztenyészetében, mint valami felbomlani akaró huscsmó szétörldjék, foszlányokká, atomokká válják, megsemmisüljön?...

Azután mégis vissza tért az életbe. Ott volt Budapesten 1918-ban, 1919-ben és 1920-ban. Forradalmár volt a forradalomban és harci formát mutatott az ellenforradalommal szemben. Új verseket írt, mintha új életszakaszok készültek volna fellüktetni benne. Szentséggé lett benne is a demokrácia, az ember és a szellem szabadságának magyar hagyománya. De: „Éli, éli!” — elhagyta őt a magyar történelmiség értelme, nem adott neki több támpontot, elveszett a halállal szemben való tartaléka! Sikeredt végre meghalni. Felejthetetlen barátunk: mintha állandóan valamely láthatatlan keresztre lett volna szegezve.

És látom magam előtt a kicsiny, vékony, örök fekete asszonyt: öreg édes anyját. Már-már túl a nyolcvanon! Szegény kicsiny drága gyász-néni! A szellemi drámát, mely ott tombolhatott a halálos férfikomplexumok izzó mélységeiben, szellemével meg sem közelíthette. De anya volt, vergődő, keserű martiriumos özvegy, aki évtizedeken át egyedül van csak meghalni akaró fiával és nem tud ellene vetni mást, mint együgyű bánatos anyai szívét. Bizony: fiával együtt volt a láthatatlan keresztre szegezve. Odahaza, nála halt meg végre: — Golgotha!

És megjelenik előttem szegény Juhász Gyulának arca e tépett ábrához hasonló, népvándorlaskorabeli arc, mindenféle szakállakkal és valami egész külön juhászgyulai szemmel. Látom ezt a csunya arcot beborítva nemes verseivel, nemes szavaival és gondolataival, ahogyan keresztül perzselt rajtuk a szeme: titáni ós-mélység.

Nem, életvagyona nem volt csak az önmagáé! Az atlaszi magyar nemzedék testéből, lelkéből fakadt ki vele egy darab test, egy darab lélek. Uj, Széchenyi-dráma! Hatalmas jelenet az egyetemes magyar drámából. Mikor lesz már az ember emésztő nagy játékának vége.

(Barta Lajos)

A MASODIK BARTHA MIKLÓS TÁRSASÁG feltűnése Budapesten szinte törvényszerűen illeszkedik be a magyar szellemiség demokratikus megújulásába. A szociográfia irodalmi rangu művelői új érdeklődést támasztottak a magyar nép sorsa iránt a kultúra örállomásait megszállva tartó polgári középosztályban. A Márciusi Front bátor fellépése már közéleti mozgalmat teremtett a magyar szellemi munkások soraiban a népivé váltott nemzeti gondolat szolgálatára. Újult szellemi érdeklődés közepette, új közéleti mozgalom közepén szükségessé vált a haladó erők tanulmányi összefogása is a magyar nép kérdéseinek szabatos eszmei tisztázására. A Bartha Miklós Társaság felújulása azonban többet is jelent: ennek a társaságnak hagyománya van a háború utáni magyar szellemi életben, még hozzá négyországi magyar multja, melynek felidézésével a magyar demokrácia budapesti harcosai az egyetemes magyar népet keleteurópai összefüggésbe tudják beágyazni honi problémáikat. Az újjászervezett társaság első estjén is kisebbségi magyar író adott elő: Tamási Aron.

Az első Bartha Miklós Társaságot Budapestre került székely értelmiségiek alapították 1925-ben s a szervezet a kisebbségi magyarság reális önvédelmén keresztül kereste a magyar sorsprobléma megoldását. Amikor Budapesten még kizárólag zavaros és alacsonyszínvonalú titkos társaságok ellenforradalmi és irredenta romantikája uralkodott, ez a társaság a magyar közélet demokratizálása mellett tört lándzsát s a szomszédnépekkel való meg egyezést sürgette a kölcsönös jogegyenlőség alapján. Asztalos Miklós fejezte ki legjobban ezt az eszmei és jogi realizmust: írásai Wesselényi és Kossuth demokráciáját és liberális nemzetiségi elveit idézték vagy Transzilvánia multjából s a történelmi Magyarország összeomlásából vontak le racionális tanul-

ságot. A Bartha Miklós Társaság szellemi munkája csakhamar leválasztotta a reakciós közéletből s maga köré vonta a haladó elemeket. Nemcsak a magyarországi, de a Budapesten tanuló szlovenszkói diákok közül is hozzá csatlakoztak mindazok, akik a magyar nép ügyének szeretetével gyűlöltek a frázishazafiság uri osztályjelleget. **Szabó Dezső** romantikus fajszeretete vált itt a magyar parasztság szociális feltörekvésének és nemzeti elhivatottságának eszmei hirdetésévé s a magyar národnyikok két úttörője, **Fábián Dániel** és **József Attila**, röpiratot nyomtat **Ki a faluba** címen. A szociális parasztszemléletben kimélyül a szomszédnépekkel való kapcsolat keresése is. A románság s a szlávok is agrárnépek, közös veszély fenyegeti őket a gyarmatosító nyugat-európai ipari népek felől. Nem feladatunk most a Bartha Miklós Társaságban feltűnt politikai elgondolások elemzése és bírálata, csupán annyit állapítunk meg, hogy a turáni-szláv paraszttálmam eszmei képletében a dunai kérdés megoldása már nemcsak államjogi formalizmusként szerepel, de társadalmi tartalma is van: a kelet-európai parasztság kérdéseinek szociális felérzése. A társaság időszaki kiadványa, az **Uj magyar föld**, négy országból tudta tömöríteni a magyar parasztdemokrácia híveit, akik a magyarság boldogabb jövőjét a kelet-európai parasztnépek összetartásában s a nyugati imperializmusok elleni közös harcban látják. Itt találkoztak mindannyian, akik ma újból a szellemi élet legkülönbözőbb órhelyein a demokratikus magyar megújulásért küzdenek: **Elyés Gyula** és **Erdélyi József** éppen úgy, mint **Szentimrei Jenő**, vagy a szlovenszkói **Vass László**. 1928-ban a szlovenszkói és transzilvániai magyar diáksággal együtt rendezte meg a társaság az új nemzedék Ady-émlékünnepélyét s ezzel a magyar szellemi élet homlokterébe került. A további fejlődés bomlást mutat. A tudományos vizsgálódás felismerteti a mozgalom legjobbjaival a legszélesebb rétegek történelmi szerepét s ez a felismerés úgy a Bartha Miklós Társaság egy tekintélyes részét, mint a társaság szlovenszkói szövetségesét, a **Sarló** mozgalomát a szocializmus társadalomszemléletéhez vezet el. Ezzel a tájékozódással együttemben a szociális kérdés és a dunai közeledés pusztán eszmei és jogi elképzelése, valamint az egyoldalúan paraszti népszemlélet — jobboldali színezetet ölt s a mozgalom egy másik tekintélyes csoportja az államhatalom reformmozgalmaiban vagy parancsuralmi párt-szervezkedésekben talál új hovatarozást. A két oldal harcában felbomlik a Bartha Miklós Társaság. A magyar szellemi élet azonban megtermékenyült s olyan méretű szellemi erjedés vette kezdetét, mely adott fokon ismét egy táborba hozta össze a magyar népi megújulás és a kelet-európai összefogás hitvallóit.

A magyar jobboldal eszmei mozgalmait megtorpanak a német imperializmus fenyegető veszélye előtt. A reformnemzedék belebukott illúzióiba. A fejlődés elemi erővel újból azokat hozta előtérbe, akik a magyar sorsprobléma megoldását a magyar nép szociális feltörekvéséért s nem jogi formuláktól vagy a Führer-elvtől várják. A második Bartha Miklós Társaság új szellemi együttesében **Féja Géza** márciusi szocializmusa és **Németh Imre** népnevelő demokratizmusa új magyar szellempolitikára fogott össze. (**Balogh Edgár**)

A Z AVANTGARDISTA SZINHÁZAK PRÁGAI NEMZETKÖZI KONFERENCIÁJA. A prágai „D-37”, avantgardista színház május 8-tól 16-áig Prágában megrendezi az avantgardista színházak nemzetközi összejövetelét. A meghívót **E. F. Burian**, a „D-37” együttesének művészi vezetője és rendezője jegyzi. Az összejövetel célja a haladó színházi emberek egymáshoz való közelebb hozása, s a színházról alkotott nézeteik kicserélése. A konferencia további célja: megteremteni az avantgardista színházak nemzetközi központját s egy negyedévi színházi szaklap kiadása. **E. F. Burian** a meghívóban tiltakozik az ellen a mind általánosabbá váló vélemény ellen, hogy az avantgard színháza „halott”, az élő avantgardizmus mellé tanuul hívja **Meyeholdot**, a franciaországi **Jouvet**-t és **Dulin**-t, a kopenhágai **Knutson**-t, valamint az Egyesült Államok és Mexikó széles ivelésű új színházi mozgalmait. A kongresszus keretében a „D-37” bemutatja **Brecht**: Háromgarasos opera, **Erben-Burian**: Háború, **N. Pogodin**: Arisztokraták, **Wedekind**: Tavasz ébredése, **K. H. Mácha**: A hóhér. **Baumarchais**: A sevillei borbély, **V. K. Klicpera**: Mindenki valamint a házáért, **E. F. Burian**: Harmadik Hamlet című darabjait. A kongresszus keretei